

Několik poznámek k inkluzi ve vzdělávání

Miloslav Rotport
Kostelec nad Černými lesy
23. – 24. listopadu 2015

Struktura příspěvku

1. Integrace a inkluze
2. Současný stav integrace
3. Výzkumy zaměřené na inkluzi
4. Přínosy a problémy plynoucí z inkluze
5. Několik poznámek k řešení
6. Závěr

Integrace a inkluze

Integrace - oboustranný psychosociální proces sbližování minority znevýhodněných a majority intaktních¹

Pedagogická integrace - společná výuka zdravotně postižených s intaktními v podmínkách školy běžného typu²

¹ HÁJKOVÁ, V. *Integrativní pedagogika*. Praha: IPPP ČR, 2005.

² JESENSKÝ, J., JANIŠ, K. a kol. *Malý slovník pomáhajících profesí*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. s. 50

Integrace a inkluze

Inkluze - vytvoření takového prostředí ve třídě, které vítá a oceňuje odlišnosti.³

Inkluze - zapojování postižených do hlavního proudu dění ve společnosti. Inkluze se často nepřesně používá jako ekvivalent integrace.⁴

³ LANG, G., BERBERICHOVÁ, CH. *Každé dítě potřebuje speciální přístup*. Praha: Portál, 1998. s. 28

⁴ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 49

Integrace a inkluze - srovnání

Integrace	Inkluze
Zaměření na potřeby jedince s postižením	Zaměření na potřeby všech vzdělávaných
Expertizy specialistů	Expertizy běžných učitelů
Speciální intervence	Dobrá výuka pro všechny
Prospěch pro integrovaného studenta	Prospěch pro všechny studenty
Dílčí změna prostředí	Celková změna školy
Zaměření na vzdělávaného postiženého jedince	Zaměření na skupinu a školu
Speciální programy pro studenta s postižením	Celková strategie učitele
Hodnocení studenta expertem	Hodnocení učitelem, zaměření na vzdělávací faktory

KOCUROVÁ, M. *Integrace žáků se specifickou poruchou učení*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2001. s. 137

Právní úprava vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

- ZÁKON 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)
- Poslední úprava zákonem 82/2015 Sb.
- Podpora vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami upravena § 16, 16a, 16b

Právní úprava vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

- „Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření.“¹

¹ ZÁKON 561/2004 Sb. v platném znění, § 16

Současný stav integrace

Zdravotně postižení a znevýhodnění žáci ve školním roce 2013/14

školní rok 2013/14	MŠ	ZŠ	SŠ	celkem
Zdravotně postižení a znevýhodnění žáci celkem	10 063	73 629	19 876	103 568
v tom: ve speciálních třídách	7 764	30 277	11 004	49 045
individuálně integrovaní žáci v běžných třídách	2 299	43 352	8 872	54 523
Podíl na počtu žáků daného typu školy				
Zdravotně postižení a znevýhodnění žáci celkem	2,8%	9,0%	5,4%	
Žáci ve speciálních třídách	2,1%	3,7%	3,0%	
Individuálně integrovaní žáci v běžných třídách	0,6%	5,2%	2,4%	

Zdroj: databáze MSMT

Počty žáků se zdravotním postižením podle velikosti školy

data ke 30. 9. 2014.	počet žáků ve škole				CELKEM
	do 49	50-149	150-299	300 a více	
běžné třídy	1 427	4 988	9 829	29 607	45 851
specializované třídy	5 185	14 691	5 946	4 175	29 997
CELKEM	6 612	19 679	15 775	33 782	75 848

Felcmanová, L. a kol. *Počty dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v základním školství v ČR 2014*. Olomouc: UP 2014, str. 26

Skupiny dětí se sociálním znevýhodněním¹

- traumatizované v důsledku týrání, domácího násilí a odebrání z rodiny
 - 11 374 žáků
- vážně zanedbávané
 - 2 264 žáků
- znevýhodněné socioekonomickým statusem rodiny
 - 74 600 dětí v domácnostech pobírajících příspěvek na živobytí a 34 600 v domácnostech čerpajících doplatek na bydlení.

¹ Felcmannová, L. a kol. *Počty dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v základním školství v ČR 2014*. Olomouc: UP 2014

Skupiny dětí se sociálním znevýhodněním¹

- znevýhodněné nízkým vzděláním rodičů
 - 43 580 žáků v rodinách s nejvýše základním vzděláním
- znevýhodněné sociokulturní odlišností
 - 16 447 dětí jiné než české státním občanstvím, z toho 3 775 slovenské státním občanstvím
12 702 státní občanství jiných zemí
 - 200-300 dětí – statut azylanta

¹ Felcmannová, L. a kol. *Počty dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v základním školství v ČR 2014*. Olomouc: UP 2014

Výzkumy zaměřené na inkluzi

- Projekt ESF RAMPSVIP III (Rozvoja metodická podpora poradenských služeb)¹
- Systémová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR²

¹ <http://www.nuv.cz/ramps>

² <http://www.inkluzie.upol.cz/pportal>

Projekt ESF RAMPS VIP III

- Projekt NÚV
- Orientován na celý systém školních a školských poradenských služeb
- Cíl projektu:
 - vytvořit integrovaný systém poradenských služeb
 - definovat klíčové kompetence pracovníků v systému
 - vybudovat metodické zázemí pro poskytované služby

Systémová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR (2013-2015)

- Zadavatel projektu: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
- Nositel projektu: Univerzita Palackého v Olomouci
- Hlavní partner: Člověk v tísni, o. p. s.
- Partneři:
 - Česká odborná společnost pro inkluzivní vzdělávání, o.s.
 - Asociace pracovníků SPC, o. s.
 - Agentura pro sociální začleňování
- Spolupracující organizace:
 - Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové
 - Pedagogická fakulta Univerzity Jana Ev. Purkyně Ústí n. Labem
 - Pedagogická fakulta Jihočeské Univerzity České Budějovice
- Trvání projektu: 1. 7. 2013 – 30. 6. 2015

Systémová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR (2013-2015)

Hlavní skupiny výstupů

- Katalogy podpůrných opatření pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodů zdravotního nebo sociálního znevýhodnění (8)
- Standard práce asistenta pedagoga
- Metodiky
- Sborníky z odborných konferencí
- Interaktivní webový portál s poradnou <http://www.inkluzi.upol.cz/portal/>

Systémová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR (2013-2015)

- Učební texty pro účastníky kurzů a programu DVPP
- Analýza výzkumy
- Návrhy
- Vzdělávací program – a kreditovaný program Asistent pedagoga
- Učební texty
- Kurzy DVPP

Systémová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR (2013-2015)

Kvalifikovaný odhad finanční náročnosti podpůrných opatření:¹

- Celkové roční náklady na zajištění služeb AP se pohybují v rozmezí 4,1 až 5,2 ml d. Kč
- Intervence nad rámce běžné výuky – 2,2 až 3 ml d. Kč
- Úprava prostředí – 696 až 870 mil. Kč
- Náklady na DVPP – 169 až 214. mil. Kč

¹ Baslerová, P a kol. *Kvalifikovaný odhad finanční náročnosti podpůrných opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami v ČR*. Olomouc: UP 2015. ISBN: 978-80-244-4768-1, str. 61

Systémová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR (2013-2015)

Kvalifikovaný odhad finanční náročnosti podpůrných opatření:¹

Celkové náklady: 7,2 – 9,2 ml d. Kč
(nejsou zahrnuty náklady na speciální pomůcky)

¹ Baslerová, P a kol. *Kvalifikovaný odhad finanční náročnosti podpůrných opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami v ČR*. Olomouc: UP 2015. ISBN: 978-80-244-4768-1, str.

Přínosy a problémy plynoucí z inkluze

Přínosy inkluze

- Vytvoření různorodého kolektivu, který do určité míry kopíruje stav ve společnosti
- Vzájemné ovlivňování obou skupin žáků (žáci běžné školy mohou lépe pochopit problémy žáků s handicapem)
- Teoretické vytvoření rovných podmínek pro všechny žáky pro další profesní růst
- Odstraňování předsudků

Přínosy a problémy plynoucí z inkluze

Problémy inkluze

- Může dojít ke snížení úrovně školy
- Zvýší se pravděpodobně náklady
- Technické problémy některých škol při vytváření bezbariérového přístupu
- Nedostatečná kvalifikace pedagogů zejména na menších školách
- Tříštění sil při inkluzi malého počtu žáků se specifickými potřebami do velkého počtu škol

Přínosy a problémy plynoucí z inkluze

Problémy inkluze

- Možnosti šikany žáků se specifickými potřebami
- Vytváření pocitu méněcennosti v případě, že ve třídě bude jen jeden nebo jen několik žáků se specifickými potřebami
- Riziko odchodu běžných žáků na jinou školu, kde nebude tak výrazná inkluze

Bariéry implementace podpůrných opatření

- Nedostatečná informovanost a vzdělání v oblasti SVP¹
 - Oba vyze zdravotního postižení/znevýhodnění s nimiž nemají učitelé zkušenosti
 - Neznalost účinných metod práce s dětmi se SVP

¹ Kolektiv, *Postoje a potřeby pedagogické veřejnosti ve vztahu k implementaci podpůrných opatření podle nové školské legislativy*. UP: Olomouc, 2015, s. 260

Bariéry implementace podpůrných opatření

- Bariéry v přesvědčení vyučujících²
 - Úplná inkluze škodí žákům se SVP i žákům „běžným“
 - Žáci bývají zlí a nejsou schopni mezi sebe přijmout výrazně odlišné žáky
 - Žáku není možno pomáhat bez spolupráce podporujících rodičů

² Kolektiv, *Postoje a potřeby pedagogické veřejnosti ve vztahu k implementaci podpůrných opatření podle nové školské legislativy*. UP: Olomouc, 2015, s. 261

Bariéry implementace podpůrných opatření

- nedostatek motivace některých vyučujících, příp. celých škol³
- faktické podmínky podpory státu

³ Kolektiv, *Postoje a potřeby pedagogické veřejnosti ve vztahu k implementaci podpůrných opatření podle nové školské legislativy*. UP: Olomouc, 2015, s. 261, 262

Několik poznámek k řešení

- Inkluze by měla probíhat na základě dobrovolnosti (jde o dobrovolné rozhodnutí ze strany rodičů či žáků se specifickými vzdělávacími potřebami)
- Nemělo by dojít k rušení či výraznějšímu omezování speciálních škol
- Bylo by dobré zvýšit oboustrannou vzájemnou propustnost mezi základními školami a školami speciálními

Několik poznámek k řešení

- Speciální školy by měly podle možnosti vyrovnávat úroveň žáků na úroveň žáků základní školy
- Zařazení žáka do praktické školy by v žádném případě nemělo být automaticky předurčením pro výkon nekvalifikovaných povolání

Několik poznámek k řešení

- Nová právní úprava podpory vzdělávání žáků se specifickými vzdělávacími potřebami by neměla být chápána ani jako nástroj pro zařazení většího počtu žáků do praktických škol ani na druhé straně jako cesta jejich rušení.

Závěr

- Otázky inkluze žáků se specifickými vzdělávacími potřebami byly podrobně teoreticky zkoumány a rozpracovány do detailů
- Praktické zavedení podle mého názoru narazí na řadu problémů (např. zajištění bezbariérovosti škol, dostatečný počet asistentů, spolupráce rodičů se školou, apod.)

Závěr

- Možnosti inkluze by si měli rodiče žáků se specifickými požadavky na vzdělání ověřit v rámci předškolní výchovy (v posledním ročníku mateřské školy)
- Zde ale mohou být největší problémy s realizací
- Inkluzi ve škole může usnadnit inkluze těchto dětí v běžném životě v daném regionu

Děkuji Vám za pozornost
MROtport@seznam.cz
